

Георг ІВАНЮТА (Тернопіль)

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК – ДІЙСНИЙ ЧЛЕН НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ім. ШЕВЧЕНКА

Володимир Гнатюк народився 1871р. в с.Велесневі нинішнього Монастириського району на Тернопільщині. Після закінчення Станіславської вищої гімназії вступив на філософський факультет Львівського університету. В той час він познайомився з І.Франком, що відіграло велику роль у становленні В.Гнатюка як вченого і громадського діяча [4, 90].

Його життя і діяльність безпосередньо пов'язане з Науковим Товариством ім. Шевченка. Фактично це була українська Академія наук, хоча офіційно їй надати такого статусу австрійський уряд не хотів. У товаристві діяли секції – історико-філософська, філологічна і математико-природничо-лікарська. Товариство проводило активну науково-видавничу діяльність. Так, за його існування вийшло 155 томів наукових записок, не рахуючи багатьох інших дослідницьких публікацій, а також журналів "Зоря" та "Літературно-науковий вісник". В його стінах формувалися такі визначні вчені, як І.Франко, М.Грушевський, В.Гнатюк, В.Щурат, І.Крип'якевич, М.Возняк, О.Колесса, І.Свенціцький, К.Студинський, В.Шукевич та багато інших [1, 3]. Від 1898 р. до своєї смерті у 1926 р. він був незмінним секретарем НТШ. І якщо НТШ змогли розгорнути таку широку і багатогранну діяльність, в цьому є заслуга не лише М. Грушевського та І.Франка, але й В.Гнатюка. Оця велика "трийця" – Грушевський, Франко та Гнатюк – держала НТШ на своїх могутніх плечах [3, 23]. Розпочинав В.Гнатюк свою наукову діяльність в НТШ під керівництвом свого вчителя І.Франка у філологічній секції, а в травні 1898 р. М.Грушевський запросив молодого науковця на посаду секретаря НТШ. Починаючи з 1899 р. В.Гнатюк займається всіма адміністративними справами Товариства:

- веде велику кореспонденцію, пов'язану з діяльністю НТШ;
- пише протоколи численних засідань Товариства та його комісій;
- займається укладанням планів і поданням звітів про роботу

НТШ

Про діяльність НТШ В.Гнатюк написав ряд статей, що друкувалися на сторінках "Записок НТШ" та "Літературно-наукового вісника", а в 1900 р. почав видавати кварталник "Хроніка" [4, 90].

Працюючи в Товаристві, В.Гнатюк виконував велику організаторську й наукову роботу, поєднуючи її з обов'язками секретаря філологічної секції та секретаря (пізніше голови) етнографічної комісії Товариства [1, 3], про що свідчить ряд документів. Так, зокрема, в документі з протоколу засідання президії НТШ говориться про те, що 5 квітня 1900 р. на цьому засіданні за присутності М.Грушевського, С.Громницького, В.Охримовича, І. Кокорудза, І. Франка, В. Гнатюка, Е. Озаркевича, А. Крушельницького заступником голови філологічної секції було обрано С.Громницького, а секретарем В.Гнатюка [6, арк113]. В документі з протоколу засідання Етнографічної комісії НТШ говориться про те, що 27 вересня 1913 р. ця комісія вибрала головою – В.Гнатюка; заступником голови – Ф. Колесу; секретарем – Є. Форостину [9, 23].

Починаючи з 1899 р. В.Гнатюк працює редактором "Літературно-наукового вісника", і завдяки його зусиллям "ЛНВ" став найкращим літературно-громадським журналом в Україні. В.Гнатюк опублікував у ньому близько 50 наукових розвідок та понад 600 рецензій, оглядів та заміток. Він розгорнув активну діяльність щодо залучення до роботи в журналі таких провідних українських письменників, як І.Франко, Л.Українка, П.Грабовський, М.Коцюбинський [4, 90].

В.Гнатюк виступав як послідовний поборник єдності всіх українських земель. Так, він підтримував тісні наукові та літературні зв'язки зі Східною Україною, що значною мірою впливало з його обов'язків секретаря Товариства, одного з редакторів "Літературно-наукового вісника" та "Етнографічного збірника" [1, 4].

В.Гнатюк належав до когорти вчених, що об'єднувалися навколо І.Франка. Самовіддана праця І.Франка, М.Грушевського, В.Гнатюка, М.Павлика та інших членів НТШ визначила основний зміст діяльності товариства, зокрема його філологічної секції та етнографічної комісії.

Як секретар НТШ В.Гнатюк вів листування з організаціями, що підтримували зв'язки з Товариством, писав редакції та різноманітні наукові видання. Про обсяг цієї роботи свідчить хоча б той факт, що в 1923 р. він зробив огляд 133 томів різних

наукових публікацій. Крім того, як секретар В.Гнатюк складав і публікував "Хроніку НТШ", видавши за весь час роботи в Товаристві 60 її випусків [5, 50-51].

В.Гнатюк рішуче виступав на захист національних прав українців в Австро-Угорщині, добиваючись широкого запровадження української мови у Львівському і Чернівецькому університетах. Аналізуючи на сторінках "Літературно-наукового вісника" національний склад Австро-Угорщини та досліджуючи історичні зв'язки між ними, вчений наводив переконливі дані про дискримінацію українців [8, 299-300]. На сторінках "Літературно-наукового вісника" друкувалися статті про діяльність Російської соціал-демократичної партії. Тут широко популяризувався доробок видатних російських письменників – Л.Толстого, М.Некрасова, М.Горького та інших. З М.Горьким В.Гнатюк листувався особисто. У 1903-1905 рр. він надрукував українською мовою його твори "Челкаш", "Серед степу", "На дні". В.Гнатюк надсилав М.Горькому відповідно львівські видання [2, арк.1]

У 1900 р. В. Гнатюк став відповідальним редактором "Етнографічного збірника", з яким співпрацював раніше. Він зумів перетворити цей збірник на найважливіше фольклорно-етнографічне видання в Україні. Тут вчений працював до 1912 р., випустивши понад 20 томів цього видання. Чималу частку публікацій становили власні праці вченого, написані за матеріалами, зібраними ним під час багаторічних мандрівок по Закарпатті, Східній Словаччині та Південній Угорщині [4, 91]. Найціннішими у 20-ти томному виданні є збірники "Знадоби до української демонології", "Коломийки", "Галицько-руські анекдоти", "Гаївки", "Українські народні байки", "Колядки і щедрівки", "Народні оповідання про опришків", "Похоронні звичаї та обряди", "Галицько-руські народні легенди" [1, 5-6].

Одлучасно з "Етнографічним збірником", вчений редагував іншу серію фольклорно-етнографічних видань – збірник "Матеріали до української етнології", заснований у 1899 р. Саме діяльність етнографічної комісії піднесла авторитет Товариства не тільки в Україні, а й за її межами. Разом з головою цієї комісії І.Франком В.Гнатюк розробив широкий план збирання та публікації народної творчості, звернувши головну увагу на найменш дослідженні жанри. Як редактор "Етнографічного збірника" та "Матеріалів до української етнології", він не тільки систематично поповнював їх своїми матеріалами й науковими розвідками, а й вів величезну організаторську та редакторську роботу. Впродовж 1898-1906 рр. В.Гнатюк став головним редактором і

директором "Української видавничої спілки" у Львові [4, 91].

Значний вклад вніс В.Гнатюк в організацію та розвиток етнографічного музейництва. З його ім'ям пов'язані перші кроки Музею ІТШ у Львові. Так, зокрема, у листі збирача фольклору Л.Гарматія з Голов до В.Гнатюка, надісланому 18 червня 1909 р., автор пише про те, що він займається збором етнографічних експонатів для музею ІТШ [7, 13-14].

Наукова діяльність В.Гнатюка в ІТШ здобула загальне визнання. Він став академіком Всеукраїнської Академії наук, членом-кореспондентом Академії наук СРСР, членом-кореспондентом Чехословацького етнографічного товариства у Празі, почесним членом Етнографічного товариства в Києві та членом Етнографічного об'єднання у Відні [1, 3-4].

Підсумовуючи значення доробку В.Гнатюка в ІТШ, слід відзначити, що він був найпліднішим у житті вченого. Його непересічний талант виявився у різних ділянках: він був прекрасним збирачем фольклору, видавцем наукових праць, присвячених етнографічно-фольклористичним дослідженням, автором десятків теоретичних праць про народну культуру українців. Завдяки найактивнішій участі В. Гнатюка у діяльності ІТШ авторитет Товариства зріс як на Україні, так і поза її межами.

Література:

- 1 Володимир Гнатюк. Документи і матеріали // Центральний державний історичний архів України (нап. ЦДА) у Львові – Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 1998. – 460 С.
- 2 Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР. Відділ рукописів. Ф. "В. Гнатюк". спр. 447.
- 3 М. Мушинка Від Наукового товариства ім. Шевченка до вільного університету // Міжнародна наукова конференція – Пряшів. Свідок – 12-15 червня, 1991 – С. 19-28.
- 4 О. Бочан. Діяльність В. Гнатюка в ІТШ // Наукові зони історичного факультету – Випуск 2 – Львів, 1999 – С. 90-92.
- 5 Сокир Б. М. Великий вчений Надзбруччя // До 125-річчя від дня народження В. Гнатюка – Початкова школа. – 1996. – № 5 – С. 50-52.
- 6 ЦДА у Львові – Ф. 309, оп. 1, спр. 33.

- 7 ЦДІА у Львові. – Ф 309. оп 1, спр 2267.
- 8 Феодосій Стеблій. Володимир Гнатюк – дослідник національного відродження на західноукраїнських землях // Україна. Культура, спадщина, національна свідомість, державність – 1997 – Випуск 3-4 – С. 288-306.
- 9 Хроніка Україно-руського Товариства ім. Шевченка у Львові. – № 56. – 1913. – Вип. 4 – С. 23.

Оксана ДЕРБАЛЬ (Ужгород)

В.ГНАТЮК – ЗБИРАЧ ТА ДОСЛІДНИК ПАМ'ЯТОК ЗАКАРПАТТЯ XVII – XVIII ст.

Серед багатой мовознавчої спадщини В.Гнатюка є ряд праць, у яких уперше досліджуються виявлені ним давні рукописні пам'ятки Закарпаття. Зокрема, у складених М.Мушинкою та І.Хлантою бібліографіях праць В.Гнатюка подано 5 статей ученого, присвячених закарпатським пам'яткам: 1. “Нова збірка угороруських пісень” (ЛНВ. – 1899. – кн.Х. – С.39); 2. “Угороруські духовні вірші” (ЗНТШ. – 1902. – Т. XLVI. – С.1-68; Т. XLVII. – С.69-164; Т. XLIX. – С.165-272, (у 1902 році ця праця вийшла й окремою книгою); 3. “Угороруський співанник Івана Грядилевича” (ЗНТШ. – Львів, 1909. – Т. XLXXVIII. – С.151-157); 4. “Запропашена збірка угороруських казок” (ЗНТШ. – Львів, 1913. – Т.СХVII-СХVIII. – С.235-243); 5. “Зборник Петра Колочавского” (НЗП. – Ужгород, 1922. – Р.1. – С. 229-236) [4,216-219; 16, 150-151].

Проф. Й.О.Дзєндзелівський у спеціальній розвідці “Володимир Гнатюк як мовознавець” зазначив, що В.Гнатюк виявив, зібрав та зберіг для науки велику кількість писемних пам'яток минувшини. Автор подав загальні зауваги про деякі з відзначених вище праць В.Гнатюка про закарпатські пам'ятки в контексті інших давніх пам'яток [6, 404].

Поряд із фольклористичним чи літературознавчим аналізом В.Гнатюк подав у цих працях відомості про час написання пам'ятки, її походження, палеографічний опис та зауваження про мову. Заслугою вченого є і те, що він опублікував тексти пам'яток чи фрагменти з текстів, які є цінним джерелом для вивчення української історичної діалектології та історії української мови, зокрема і літературної.

Об'єктом нашого докладнішого спостереження є тільки одна праця В.Гнатюка, присвячена проблемам історії літературної